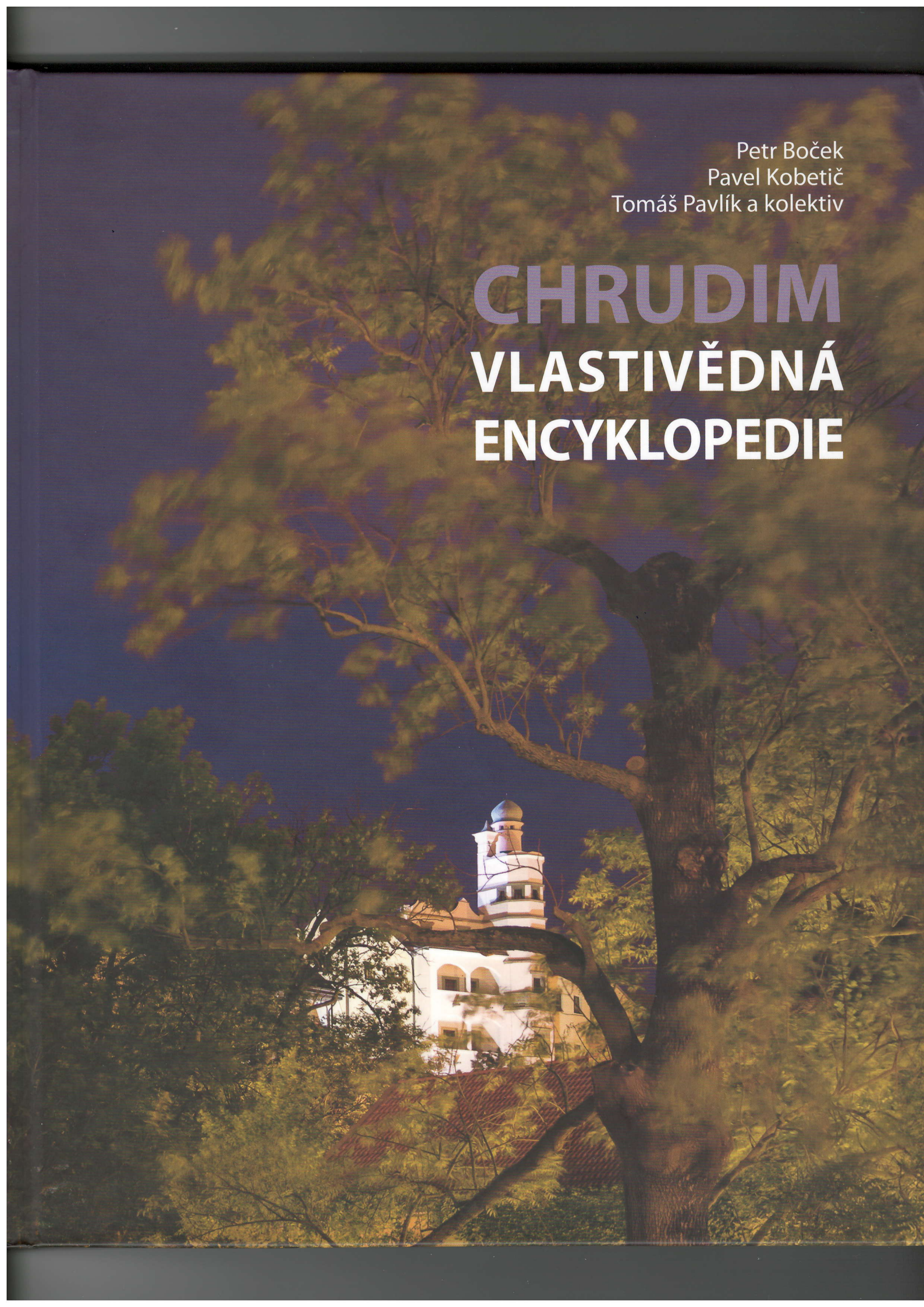

The background of the book cover is a photograph of a large, leafy tree in the foreground, with a white building featuring a dome and arched windows visible through the branches in the background. The sky is a deep blue.

Petr Boček
Pavel Kobetič
Tomáš Pavlík a kolektiv

CHRUDIM VLASTIVĚDNÁ ENCYKLOPEDIE

Na začátku mesozoika – v triasu – byl Český masiv součástí ostrovního vindelického valu obklopeného mořem. Během jury se vytvořil úzký mořský průliv v místech klesající pevniny, a to podél zlomového pásma situovaného zhruba ve směru severozápad – jihovýchod v dnešním Polabí. Po epizodickém vynoření proniklo v důsledku opětovného svrchnokřídového poklesu pevniny cenomanské moře zhruba do stejné oblasti. Moře se v tu dobu rozšířilo. Chrudimsko bylo spolu s východními a severními Čechami zaplaveno po dobu přibližně 10 milionů let (před 96 až 86 miliony let). Z této doby pocházejí pískovce, prachovce, slínovce a vápnité jílovce tvořící skalní podklad Chrudimě. V následujícím coniacském období moře z Chrudimska definitivně ustoupilo. Terén se poté v terciéru vyklenoval, odezvou vzdáleného alpinského vrásnění byl vznik trhlin v horninovém masivu. Do některých z nich vniklo magma (čedičový vrch Košumberk jihovýchodně od Chrudimě). Ve vyšších polohách v Železných horách převažovaly erozní pochody, v prostoru dnešního města a severně od něho se produkty eroze akumulovaly. V období kvartéru, kdy se vytvořila současná říční síť, se usazovaly šterkopískové říční terasy a také eolické sedimenty – spraše (Bylansko, Tuněchodsko). Geologický vývoj byl v historické době ovlivňován i činností člověka – těžením či akumulováním zemních hmot přispělo k modifikování terénních tvarů, zemědělské hospodaření usnadňovalo erozi.

Geologický vývoj Chrudimska zachycují exponáty Geologické stezky, kterou instalovala na náměstí U Vodárny firma Vodní zdroje Chrudim, spol. s r. o.

TP

→ geologická stavba; Geopark Železné hory; těžba nerostných surovin

Geopark Železné hory

Území s významnými geologickými fenomény.

Železné hory, které vytvářejí samostatný geomorfologický i geologický celek v rámci českého masivu, se vyznačují mimořádnou pestrostí geologických jednotek, hornin, minerálů, fosilií i bohatou montánní historií. Rozkládají se mezi Týncem nad Labem a Chotěboří, jihozápadní hranice je dána průběhem železnohorského zlomu, na kterém bylo těleso Železných hor v období třetihor vyzdvíženo téměř o tisíc metrů. Severovýchodní okraj Železných hor od Týnce nad Labem po Nové Hradky je tvořen druhohorními usazeninami křídového stáří. Koncentrace mnoha geologických jevů na poměrně malém území a možnost jejich představení široké veřejnosti byla využita v období 2005 až 2010 pro vznik projektu Geopark Železné hory. Na koncepci geoparku se podíleli především geologové ze společnosti Vodní zdroje Chrudim, spol. s r. o. Byla také přizvána Chrudim a řada obcí a měst na území Železných hor, pracovníci Chráněné krajinné oblasti Železné hory, neziskové organizace a komerční subjekty včetně těžařských společností (například Společnost přátel Železných hor, místní akční skupiny aj.). Na základě doporučení Rady národních geoparků, která je poradním týmem ministra životního prostředí, byl v dubnu 2012 vyhlášen Národní geopark Železné hory, jehož vedoucím subjektem se stala společnost Vodní zdroje Chrudim, spol. s r. o. Geopark Železné hory, který se rozkládá na území Pardubického kraje a Kraje Vysočina, zaujímá plochu 777 km² a zahrnuje více než 200 obcí.

Pestrost geologické stavby je vyjádřena heslem „Historií Země za dva dny“ a popisem více než sta významných geologických lokalit – geotopů, z nichž některé byly ve spolupráci s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR revitalizovány a zpřístupněny veřejnosti (např. lom u obce Brloh). Postupně byla vybudována geoturistická infrastruktura, příkladem jsou lokality Lichnice, Vápenný Podol, Nasavrky, Štěpánov u Skutče a Podlažice s venkovní expozicí naleštěných horninových bloků a informačními tabulemi, Berlova vápenka u Třemošnice s expozicí minerálů a hornin či Brána do pravěku Pasíčka u Proseče.

K ojedinělým v České republice patří i síť prvních tří cyklostezek s geologickou tematikou – MAGMA z Hlinska do Chrudimi, MAGEO z Přelouče do Chvaletic a Geocyklotrasa Za vodou a geologií do Železných hor v okolí Chotěboře.

K nejvýznamnějším akcím pro veřejnost patří Kameny se valí na Chrudim či Mamuti se řítí na Chrudim, na kterých participovalo město Chrudim.

Geopark Železné hory se postupně stal modelovým územím pro geovědní vzdělávání (projekty Geovědy a Kameny a voda) a jiné vzdělávací aktivity jako exkurze, konference či výstavy. Na území geoparku probíhá ve spolupráci s Českou geologickou službou od roku 2014 základní geologické mapování, které přináší nový pohled na geologický vývoj území.

DS

→ geologická stavba; geologický vývoj; těžba nerostných surovin

gymnázium

Střední škola poskytující všeobecné vzdělání.

Gymnázium vzniklo v Chrudimi v roce 1863, jeho počátky bychom ale mohli hledat již v 18. století, kdy zde existovala latinská škola připravující žáky na studium na univerzitě. Tato škola byla zrušena v roce 1775, uchazeči o studium se potom museli připravovat soukromě a zkoušky skládali na gymnáziích v Hradci Králové a Litomyšli. Tento typ vzdělávání byl po roce 1824 zrušen. Snahy o zřízení gymnázia neustály a v roce 1848 byly při hlavní škole otevřeny dva ročníky podreálky. V roce 1862 byl k této škole přičleněn první ročník hospodářské školy. V roce

Budova gymnázia. Foto P. Kobetič, 2002.